

Independent de tripa

Luis García Berlanga, «un dels grans creadors cinematogràfics del nostre temps», segons diu el premi Príncep d'Astúries de les Arts, que li han concedit enguany. I moltes altres coses, entre les quals destaquen el fet de ser un director que volgué ser-ho només per no figurar mai enlloc.

Enrique Conde

Segons l'acta del jurat que li va concedir el premi Príncep d'Astúries de les Arts, Berlanga és «un dels grans creadors cinematogràfics del nostre temps, que recull en tota la seva obra, amb exemplar independència, una anàlisi crítica i somrient de la societat espanyola».

—A tothom se'ns pot dir que en tal o tal data vam dir o fer alguna cosa que demostraria que no som independents. Això ho accepto, però jo crec que sí que ho sóc. Independent de tripa, que no plenament d'exercici. Perquè, dissortadament, per a ser independent de forma continuada cal, sobretot, molts collons. Perquè la independència, tal com jo l'entenc, no és només ideològica, sinó també respecte a moltes coses en la vida quotidiana d'aquesta societat que ens envolta. En una pel·lícula meua, *Tamaño natural*, que va ser considerada un film eròtic i no ho era, vaig intentar reflectir una miqueta el desig d'independència i d'exercir la solitud a la qual estem indefugiblement condemnats tots els que vivim en aquest moment i en aquesta societat. Per a mi, aquest tipus d'independència és fonamental. Pel que fa a les relacions amb grups que puguen portar o no a terme manipulacions, amb els poders terrenals i no terrenals, crec que també ho sóc. Però, tot i ser un home que levita, que està surant, alguna vegada tinc més o menys simpaties per determinades sectes o grups.

—*I la crítica, ¿és només una forma d'aproximació artística o forma part també del seu tarannà?*

—Podriem dir que és com la meua actitud vitalista, biològica. No sóc home de definicions profundes, ni puc entendre moltes coses que sent i no sé explicar. Però crec que seria exactament això, la meua actitud vital.

—*¿Podria dir-se el mateix de l'humor?*

—Jo vaig arribar a l'humor perquè em van empènyer. Al començament, volia fer cinema amb un ruralisme poètic o semipoètic, del tipus d'Indio Fernández. No sóc personalment enginyós ni exercisc l'humor com a interpretació constant de la vida. Sóc, més aviat, apassionat i molt sovint trist. Ara bé, m'agradaria ser moltes coses que no sóc, i per tant, la meua entrada a l'humor, que va ser forçada, em va fer adaptar-m'hi una mica i intente, no sols a través de les meues pel·lícules sinó també pel que fa a conduir la meua vida, trobar un camí en el qual em senta còmode, independent i lliure. Crec que l'humor pot ser fonamental per a això.

—*Per primera vegada enguany han concedit el premi Príncep d'Astúries de les Arts a un creador del cinema.*

—Crec que això és el millor que ha tingut el premi d'enguany, i no jugue a les falses modèsties en dir que encara que l'haguessen donat a un altre company era el mateix. Perquè l'important era donar-lo a algú del cinema. Ja l'any passat van estar a punt de donar-lo a un altre que no era jo, crec que era el Mario Camús o un altre col·lega. Quan vaig ser-ne jurat, ara fa uns anys, el vam donar precisament a un valencià, al desaparegut Eusebi Sempere, i ja vaig proposar que tinguéssim en compte el cinema, perquè de seixanta-i-tantes propostes no n'hi havia ni una sola de relacionada. Ni tan sols tangencialment, com podia ser un escriptor que hagués fet amb freqüència obres per a la pantalla. Llavors, vaig dir que quedava estupefacte en veure que no hi apareixia el cinema, i que això indicava que encara se'l considerava un art entre cometes. Però tampoc no em vull ficar en grandiloqüències de si el cinema és art o no és art, és cultura o no és cultura. Jo, com a professional, m'estimaria més que se'l tractàs com una indústria.

Berlanga ha expressat reiteradament la preocupació per la manca d'una indústria forta que permeta als

PAOLO LAINEZ

Sóc un erotòman, però amb matisos, de graderia.

realitzadors disposar dels mitjans, cada vegada més quantiosos, requerits per a la producció cinematogràfica. L'autor de *La vaquilla*, la segona pel·lícula més taquillera del cinema espanyol, troba també problemes de finançació.

—Tothom en té, de problemes, en aquest ofici. És molt conegut que mestres com Fellini o Antonioni, o fins i tot Orson Welles, amb tot el que representaven i el seu pes específic, no van poder portar a terme alguns projectes i es van veure arraconats i abatuts en algun moment. Jo puc dir rotundament, i ningú no m'ho rebatrà, que des que vaig terminar *La vaquilla* a finals del 84 no havia tingut cap proposta fins fa un parell de mesos, quan de sobte se men'han acumulat quatre sorpresivament. Durant any i mig ningú no m'ha telefonat per dir-me que volia fer una pel·lícula amb mi.

—*¿Indústria, per a Berlanga, no és un concepte oposat a cultura i creació artística?*

—Jo no vull creure que aquesta contradicció siga real. És una dicotomia existent només des de l'òptica dels crítics i de determinats sectors, que, quan veuen que una pel·lícula dóna molts diners, tenen tendència a dir que no és bona. No ho dic perquè jo respire per la ferida de *La vaquilla*, perquè en el cas de *La escopeta nacional* va haver-hi coincidència entre èxit de públic i de crítica. Fins i tot, amb *La vaquilla* vaig tenir prop d'un vuitanta per cent de crítiques favorables, però de vegades es té la impressió que és més aviat per respecte, per tradició. Jo crec que el director que està rodant una pel·lícula de les que són catalogades apriorísticament de comercials i el que està fent una de les considerades hermètiques i en clau, únicament per als qui ariben a determinats refinaments i sofisticacions intel·lectuals, tots dos les fan amb la mateixa intenció al capdavant: que la veja tothom, que traga el màxim possible de milions i que aconsegueixca un premi a Canes. Per tant, com que al moment del part la intenció és la mateixa, em negue a creure en aquesta dicotomia que subscriuen determinats sectors.

—*Vostè és, ben segur, el cineasta espanyol més conegut pel públic. I, segons tinc entès, es va fer director de cinema perquè volia una vida anònima i tranquil·la.*

—Després de provar moltes coses relacionades amb les arts, com ara

pintar, escriure o fer decoració, una de les principals raons per les quals vaig elegir el cinema va ser perquè creia que el director era un home que podia acomodar-se i refugiar-se en una privatització absoluta i ser desconegut del públic. Era quan el director feia servir megàfon i, de vegades, el substituïa pel crit, però no encara pel micròfon, ningú no el coneixia i era l'època del *vedettisme* dels actors.

—*¿Com viu la popularitat?*

—Si t'he de ser sincer, molt malament. Ara, en lloc d'estar aquí preferiria prendre un cafè amb uns amics en una terrassa, o estar tombat a casa meua sense fer res. A més, al desig de privatització i que no et conega ningú, s'afegeix que pots viure vides intenses, potser de pobre home, però pots descendir als inferns amb força més facilitat si no ets popular.

—*Roda pel·lícules, dirigeix la col·lecció de llibres «La sonrisa vertical», escriu i presenta un programa de ràdio, fa classes i conferències, forma part de jurats internacionals i d'un parell de consells encarregats de vetlar per la cultura dels ciutadans del País Valencià, és president de l'Acadèmia de professionals del cinema que acaba de néixer i deu tenir encara una dotzena més d'ocupacions que no l'impeideixen afirmar a tort i a dret que és un gandul.*

—És que és evident que la gent mediterrània, que viu al mig d'uns paisatges i un microclima com els nostres, respirant l'olor del mar ve i tot això que s'han convertit en tòpics, tenim aquesta vocació de no fer res, i jo la tinc. Ara, no fer res per a mi sempre seria una actitud molt plena d'inquietuds. Quan he pogut tenir hores per a no fer res, han estat unes hores molt estranyes, molt difícils, molt allunyades internament de la inactivitat.

—*Entre aquestes variades activitats i inquietuds, n'hi ha una que ja forma part inseparable de la seva estampa pública fins a convertir-se en un clixé. La d'erotòman. Diu el diccionari que ho és aquell que sofreix de «passió sexual exagerada, follia caracteritzada per transports eròtics». Sembla, però, que no n'hi ha per a tant.*

—Aquesta simplificació que dóna la popularitat és bona i és dolenta. Fa que un pugui construir-se un mecanisme de defensa, i respondre senzillament sí o no respecte de l'arquetipus que la gent s'ha fet sobre tu. Quan em pregunten si sóc erotòman, dic que sí, i assumpte resolt. Però això té matisos i cal dir que sóc més aviat erotò-

man de graderia; preferesc que els altres siguin al terreny de joc mentre jo observe. Tinc, més que no a l'acció o al col·leccionisme, inclinació a la lectura de temes relacionats amb el món dels objectes que envolten l'erotisme.

En realitat, sóc un fetitxista total de la vida, m'agrada fetitxitzar-ho tot i no solament em sent sensibilitzat o fins i tot torbat de vegades pels objectes

«Sóc un fetitxista total de la vida».

tradicionalment eròtics, per la imatge eròtica, sinó que tinc certa passió per tot el món dels objectes.

—La seva obra ha arribat a crear una categoria, la de les situacions o comportaments que són qualificats com «berlanguians» per similitud amb els que apareixen en els seus films. ¿Què és una cosa berlanguiana per a Berlanga?

—Evidentment, jo no he dit mai «això es berlanguia». El fet que hi haja aquest terme i que es pugui dir, com sembla que succeeix, «em va passar una cosa berlanguiana», seria una satisfacció si m'agradàs la popularitat. Supose que es refereixen a situacions més o menys esperpèntiques o insòlites, semblants a algunes del meu cinema. Però crec que és barrejaran segurament amb coses d'altres directors i d'altres gèneres. Perquè seria molt difícil trobar l'erudit que sàpia que una situació considerada com berlanguiana pertany a una pel·lícula meua. Així que algú dirà: «això és com aquella pel·lícula del Berlanga...» i potser està citant-ne una de Bunuel o d'un altre autor.

—Ja ens ha dit que adjudica al seu origen la presumpta tendència a la pèrdua. Val la pena saber si creu que el seu país i la seua ciutat natal són presents en més aspectes de la seva vida i la seva obra.

—Les ètnies i les senyes d'identitat són difícilíssimes de precisar. L'altre dia vaig llegir que Borges havia dit a Sábato en una conversa que, si la lite-

ratura es desenvolupàs segons la lògica, Rabelais hauria d'haver nascut a Espanya i al Mediterrani. Això implicaria que també el fet de ser valencià obligaria a reunir un seguit de característiques i actituds que configurarien el meu carnet, les meues senyes d'identitat. Mira, jo vaig nàixer a València, hi segueix vinculat, estic al Consell de Cultura de la Generalitat, encara que no he pogut dedicar-m'hi massa, pertany també al de Cinematografia, hi tinc part de la meua família i hi vaig de tant en tant. Però el que tinc allí, per damunt de tot, és aquell recinte íntim del qual vaig traient constantment trossos i moscos, que és el de la meua infància i la meua adolescència, que sempre ens marca; tots som una mica proustians. I també un fet fonamental que vaig viure a València, i que va ser la guerra del 36.

—Aquest és l'any número seixantacinc de l'era berlanguiana. Vostè ha arribat, doncs, a l'edat que habitualment senyala el moment de la jubilació.

—Sóc fanàtic de molt poques co-

ses. Una és l'individualisme i la llibertat. Segons vaig llegir ahir al bany, que és el lloc en el qual llegeixes qualsevol cosa que et cau a les mans, això és característic dels qui pertanyem al signe dels Bessons. L'altra és sobreviure, la supervivència, siga com siga. Odie sentir qualsevol procés que m'advertisca de demolició, i per desgràcia en sent cada vegada més. Si Scott Fitzgerald els situava des del naixement, jo vull endarrerir-los tant com puga. Odie qualsevol cosa que m'aprove a la simptomatologia, al coneixement que tot acabarà en un passadís més i més estret cada vegada. Més que no inquietud, em produeix una gran irritació.

—Malgrat l'individualisme, vostè és el president d'honor de la recent creada Acadèmia que vol agrupar tots els sectors professionals de la cinematografia, prenent exemple de la que concedeix els Oscars de Hollywood.

—A mi me n'han nomenat president d'honor, però jo no he mobilitzat res per tal que aparega l'Acadèmia. Tot allò que és col·lectiu no em sol interessar massa. Si l'Acadèmia funciona, i jo crec que ho farà, se li ha d'agrair a gent com en José Antonio Rojo, que va intentar muntar-la ja fa anys, o ara Alfredo Matas i Tedi Villalba. Em van cridar i col·labore amb ells. Malgrat les meues manobres per tal de no figurar-hi, amb les quals havia aconseguit triomfar a l'assemblea i escaquejar-me de la directiva, més tard em van agafar i me'n van fer president d'honor. La veritat és que a mi m'agradaria més que em nomenassen president d'un banc o d'alguna entitat amb més rendibilitat, per poder dedicar-me als meus petits vicis.

—El 1950 va rebre el seu primer premi pel guió de Família provisional. Després, Mister Marshall seria premiada a Canes i Calabuch a Venècia. Plácido va ser nominada per a l'Oscar. Va ser director de la Filmoteca, li van concedir el Premi Nacional de Cinematografia el 1980 i era el 82 quan va rebre la Medalla d'or de Belles Arts. Senyor Berlanga, ¿què li deu a vostè el cinema espanyol?

—L'única cosa que em deu és que he fet una sèrie, curta, de pel·lícules que han funcionat bé de públic i de crítica; les primeres sobretot de crítica i les darreres de públic. Això vol dir catorze pel·lícules, que a raó d'hora i mitja són unes vint-i-una hores de distracció. Perquè de veure les meues pel·lícules la gent ix més en contra o més a favor, però no crec que en cap d'elles arribe a avorrir-se. □